

νειδητοποιοῦν τὸν ἑαυτὸ τους μέσ' στὸ σκοτάδι τῆς κατοχῆς, δὲν εἶχαν, βέβαια, διαβάσει Νίτσε. Τὴν ἄμορφη, ὅμως, ψυχὴ τους τὴν εἶχε προκαθορίσει ἡ προφητεία τοῦ Νίτσε. Ὁλόκληρο τὸ πολιτικὸ σύστημα τοῦ κομμουνιστικοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ ἀνταποκρίνεται σὲ ὅσα εἶχε προβλέψει ὁ Νίτσε. Κ' ἡ ψυχὴ τῶν νέων ποὺ τοὺς τράθηξε, προπάντων στὸ διάστημα τοῦ πολέμου καὶ εἰδικώτερα στὴν ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη, ὁ κομμουνισμός, ἦταν προσανατολισμένη στὸ νιτσεικὸ δόγμα, στὸ θέλητρο τῆς ὠμῆς βίας, στὸ εὐκόλο καὶ ἄμεσο πῆδημα σὲ ἐξουσιαστικὰ πόστα, στὸ παραμέρισμα κάθε κανονικῆς ἱεραρχίας (προπάντων τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξουσίας τῶν γονέων), στὴν ἀνάληψη μιᾶς ἀσυμβίβαστης πρὸς τὴν ἠθικὴ τάξη εὐθύνης, εὐθύνης ἐγκληματικῆς ποὺ στὸ βάθος δὲν εἶναι ἐλεύθερη εὐθύνη, ἀλλὰ εἶναι ἀκριβῶς ἡ χειρότερη δουλεία. Εἶναι φοβερὰ τὰ ἐρείπια ποὺ στὸ διάστημα τοῦ πολέμου προκάλεσε ὁ κομμουνισμός στὶς ψυχὲς τῶν νέων ἐκείνων, ποὺ στὶς κατεχόμενες χώρες ἔπεσαν στὰ χέρια του.

4.— "Ἄς ἀτενίσουμε, ὅμως, καὶ τὰ ἐρείπια τῶν δημοκρατιῶν στὶς χώρες ποὺ « κέρδισαν » τὸν πόλεμο καὶ μπῆκαν στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τοῦ σοβιετικοῦ κράτους. Δὲ μπορεῖ, λογικὰ καὶ ἱστορικὰ, νὰ περιορισθεῖ τὸ σοβιετικὸ κράτος σὲ μιὰν ἀπλὴ πολιτικὴ ἢ οἰκονομικὴ ἢ ἠθικὴ ἐπιρροή, ὅπως τὴν ἔχουν ἀσκήσει ἄλλες μεγάλες δυνάμεις σ' ὀλόκληρες γεωγραφικὲς περιοχές. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ σοβιετικοῦ κράτους εἶναι ἀναπόφευκτο νᾶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ (ἢ νὰ καταλήγει νὰ γίνεται) ὀλοκληρωτικὰ ἀπορροφητικὴ.

Τὸ σκέφτηκε τάχα αὐτὸ ὁ ντόκτορ Μπένες, ὁ μόνος ἡγέτης εὐρωπαϊκῆς χώρας ποὺ, χωρὶς νᾶναι κομμουνιστὴς, θέλησε ὁ ἴδιος (ἢ ἔκανε πῶς ἤθελε) νὰ πέσει ἡ χώρα του στὴ σφαῖρα τῆς σοβιετικῆς ἐπιρροῆς ; "Ἄλλους τοὺς ἔστειλαν — στὴν Πολωνία ἢ ἄλλου — οἱ ἴδιοι οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ Βρετανοί, πιστεύοντας (ἢ κάνοντας καὶ αὐτοὶ πῶς πίστευαν) ὅτι ἡ Μόσχα θὰ ἀσκοῦσε τὴν ἐπιρροὴ της μόνο μέσα στὸ πλαίσιο τῆς... «χάρτας τοῦ Ἀτλαντικοῦ». Ὁ ντόκτορ Μπένες, ὅμως, πικραμένος μὲ τὴν Ἀγγλία, νόμιζε (ὅπως τουλάχιστον ἔλεγε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1943 σ' ἐκείνον ποὺ γράφει αὐτὲς τὶς γραμμὲς) ὅτι τὴν Τσεχοσλοβακία θὰ τὴν ἄφινε ὁ Στάλιν ἐλεύθερη νὰ συνδυάσει τὴ δημοκρατία δυτικοῦ τύπου μὲ τὸ σοσιαλισμὸ ρωσικοῦ τύπου. Κανένας δὲ μπορεῖ νὰ ξέρει τί πραγματικὰ πίστευε καὶ τί φοβό-

ταν αὐτὸς ὁ βαρύτετα πικραμένος ἄνθρωπος. Ἄφου εἶδε τὸν Γιὰν Μάζαρυκ νὰ πέφτει ἀπὸ τὸ παράθυρο στὶς ἀρχές τοῦ 1948, πέθανε κι' ὁ ἴδιος ἀπὸ μαρasmus.

Δὲν ὑπάρχει κανένα παράδειγμα χώρας ποὺ νὰ μπῆκε στὴ σφαῖρα τῆς σοβιετικῆς ἐπιρροῆς καὶ ποὺ νὰ μὴν κατάντησε, ὕστερ' ἀπὸ μερικές ἱστορικά ἄνοστες σκηνοθεσίες, ἕνα «ὀλοκληρωτικὸ» παράρτημα τοῦ σοβιετικοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ. Ἡ Γιουγκοσλαβία ποὺ δὲν πέρασε ἀπὸ τὶς σκηνοθεσίες αὐτὲς καὶ ἔγινε ἀμέσως ἕνα κομμουνιστικὸ ὀλοκληρωτικὸ κράτος, εἶναι ἡ μόνη χώρα ποὺ μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ στρατάρχη Τίτο ἀποτίναξε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1948 τὸ ζυγὸ τῆς Μόσχας, διατηρώντας ὅμως ἐσωτερικὰ ἕναν ἠθικὰ ἰδιότυπο κομμουνιστικὸ ὀλοκληρωτισμὸ καὶ δημιουργώντας ἕνα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ σημαντικότερα, ἀλλὰ ἠθικὰ πολὺ παράδοξα, φαινόμενα τοῦ αἰῶνα μας.

Ἡ Ἄννα Πάουκερ πῆρε στὴν ἀρχὴ τὴν ἐντολὴ ἀπὸ τὴ Μόσχα νὰ διευθύνει τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ μιᾶς ἡμικομμουνιστικῆς μοναρχίας. Ἡ ἀφελῆς καὶ εὐπιστὴ κοινὴ γνώμη στὶς μεγάλες δυτικὲς δημοκρατίες, ποὺ ζοῦσε μέσ' στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ «καπευνασμοῦ», θὰ σκέφθηκε χωρὶς ἄλλο, τί ἀπροσάρμοστος στὴν πραγματικότητά καὶ πόσο ὑποπτος φασιστικῶν διαθέσεων ἦταν ὁ Ἕλληνας βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' ποὺ δὲ δέχθηκε νὰ συζητήσει κι' αὐτὸς μὲ τὸν τόσο καλόπιστο καὶ συμβιβαστικὸ κομμουνισμὸ, καὶ ν' ἀναθέσει κι' αὐτὸς τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας του σὲ μιὰν Ἕλληνίδα Ἄννα Πάουκερ. Ἄφου στὴ Ρουμανία συνδυάστηκε τόσο εὐκόλα ἡ βασιλεία μὲ τὸν κομμουνισμὸ, ἀφου στὴν Πράγα ὁ ντόκτορ Μπένες ἐγκαταστάθηκε ξανὰ ὡς πρόεδρος δημοκρατίας πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν κομμουνιστῶν, κι' ἀφου καὶ στὴν Πολωνία, στὴν Οὐγγαρία καὶ στὴ Βουλγαρία πρόεδροι καὶ ἀντιπρόεδροι κυβερνήσεων ἔγιναν ἄνδρες φιλελεύθεροι ποὺ τοὺς ἀναγνώρισε ὁ ἴδιος ὁ κομμουνισμὸς ἄξιους νὰ πάρουν ἀξιώματα ἀνώτατα, ἔφταιγαν χωρὶς ἄλλο (ἔτσι θὰ σκέφθηκαν οἱ περισσότεροι στὶς μεγάλες δυτικὲς δημοκρατίες) οἱ Ἕλληνες μοναρχοφασίστες καὶ ὁ Οὐῖνστον Τσῶρτσιλ γιὰ ὅσα ἔγιναν στὴν Ἀθήνα τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1944.

Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς πλήρωσε ἀκριθὰ καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1944 τὴν ἀφέλεια τῆς κοινῆς γνώμης τῶν μεγάλων δυτικῶν δημοκρατιῶν, ἀλλὰ κατάφερε ὥστόσο ν' ἀποφύγει τὴν ὀριστικὴ τῆς ὑποδούλωση στὸν κομμουνισμὸ, στὶς χώρες ποὺ βρέθηκαν

πίσω από τὸ «σιδηρὸν παραπέτασμα», στὴ μιὰν ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἄρχισε ὁ κομμουνισμὸς νὰ ρίχνει στὴ θάλασσα (σὲ μιὰ θάλασσα ἀπὸ λάσπη, φέμα καὶ αἷμα) τὰ διάφορα δημοκρατικὰ προσχήματα. Ἡ Κομιντέρν πού εἶχε δῆθεν διαλυθεῖ πρόβαλε πάλι ἐπίσημα μὲ τὸ νέο της ὄνομα « Κομινφόρμ ». Ὁ ἕνας ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἄλλον, οἱ διάφοροι φιλελεύθεροι ἢ καὶ συνοδοιπόροι, πού εἶχαν γίνει στὴν ἀρχὴ δεκτοὶ ἢ ἀνεκτοὶ στὶς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν τοῦ «σιδηροῦ παραπετάσματος», πῆραν τὸ δρόμο πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα ἢ τὴ φυλακὴ (ἢ κατάφεραν, ἂν ἦταν τυχεροί, νὰ διαφύγουν). Ἡ « ἐκπαραθύρωση » τοῦ Γιὰν Μάζαρυκ, πού εἶχε ἀνατραφεῖ στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες, προκάλεσε — μαζί μὲ τὸ πιὸ ὀδυνηρὸ ξάφνιασμα — τὴν πρώτη μεγάλη στροφὴ στὴν κοινὴ γνώμη τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ χιλιάδες Ἕλληνες πού εἶχαν σφαγεῖ ἀπὸ τὸν κομμουνισμὸ δὲν εἶχαν ἀρκέσει γιὰ νὰ προκαλέσουν τὴ στροφὴ. Ὁ Πρόεδρος Τρούμαν, μὲ τὴν ὑγιέστατη πρακτικὴ του σκέψη, πού ἀποφάσισε ἀπὸ τὸ Μάρτιο τοῦ 1947 νὰ βοηθήσει τὴν Ἑλλάδα, δὲν εἶχε πείσει ἀρκετὰ τὴν κοινὴ γνώμη τῆς χώρας του. Ἐπρεπε νὰ σημειωθεῖ, πέρ' ἀπὸ τὶς σφαγὲς τῶν ἀνώνυμων Ἑλλήνων, ἡ τραγικὴ ἐκπαραθύρωση ἑνὸς ὀνομαστοῦ καὶ συμπαθέστατου ἀνθρώπου πού εἶχε πιστέψει ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν σὲ μιὰ χώρα πού τὴν κηδεμόνευε ἡ Μόσχα, γιὰ ν' ἀρχίσει νὰ σημειώνεται, μαζί μ' ἕνα ἀδικοιολόγητο ξάφνιασμα, ἡ μεγάλη στροφὴ.

Ὡσπου ν' ἀρχίσει, ὅμως, ἡ στροφὴ, οἱ κυβερνήσεις τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν εἶχαν βρεθεῖ σὲ μιὰ δύσκολη θέση. Κι' αὐτὸ τὸ ἀγγλικὸ ἐργατικὸ κόμμα πού πῆρε τὴν ἐξουσία τὸ καλοκαίρι τοῦ 1945 εἶχε, βέβαια, στοὺς κόλπους του ἄνδρες ὀξυδερκεῖς πού εἶχαν πάψει νὰ ζοῦν στὴν πλάνη ὅτι ὁ κομμουνισμὸς εἶναι καλόπιστος καὶ ὅτι ἀποφάσισε νὰ συμβιβασθεῖ μὲ τὴ δημοκρατία. Ὁ πρωθυπουργὸς Ἀττλη, ἕνας ἄνθρωπος μὲ βαθὺ ἀνθρωπιστικὸ αἶσθημα, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Μπέβιν, ἕνας παλαιὸς ἀγωνιστὴς τοῦ ἐργατικοῦ συνδικαλισμοῦ μὲ μιὰν ἀκατανίκητη πρακτικὴ πίστη στὶς δημοκρατικὲς ἐλευθερίες, καὶ ὁ Σέρ Στάφορντ Κρίππς πού στὸ δοκίμιό του « Γιὰ μιὰ χριστιανικὴ δημοκρατία » ζητάει ἐν ὀνόματι τοῦ πιὸ ἔμπρακτου ἀνθρωπισμοῦ ὅ,τι μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε πιὸ ἀντίθετο πρὸς τὸ σοβιετικὸ ὀλοκληρωτισμὸ, ἤξεραν πολὺ καλά

την αλήθεια, κ' ἔβλεπαν πολὺ καλὰ ὅτι ἡ αἰσιοδοξία τοῦ 1945 καὶ τοῦ 1946 γιὰ μιὰ παγκόσμια εἰρήνευση ἦταν ἀστήρικτη. Ἄλλὰ σὰν ἄνθρωποι με « καλὴ πρόθεση » ἤθελαν νὰ δοκιμάσουν τὴν καλὴ τους πρόθεση καὶ πέρ' ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ τὶς ἱστορικὲς δυνατότητες. Ἡ κοινὴ γνώμη, ἄλλωστε, δὲ θάταν πρόθυμη νὰ τοὺς παρακολουθῆσει, ἀπὸ τὰ 1945, σὲ μιὰ γραμμὴ πού θάταν σύμφωνη με τὴν αλήθεια. Ἔτσι ἀναγκάστηκε ἡ βρετανικὴ κυβέρνησις, τὸ Νοέμβριο τοῦ 1945, νὰ πιέσει τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ δείξει τὴν πιὸ μεγάλη δημοκρατικὴ ἀνεκτικότητα καὶ ἐπιείκεια ἀπέναντι τοῦ κομμουνισμοῦ, πού εἶχε αἱματοκυλῆσει τὴν Ἑλλάδα στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς καὶ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1944. Πρωθυπουργὸς στὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἔγινε ἡ πιεστικὴ ὑπόδειξη, ἔτυχε νᾶναι ἐκεῖνος πού γράφει τὶς γραμμὲς αὐτές. Μιὰ νέα κυβέρνησις σχηματίστηκε, τότε, στὴν Ἀθῆνα πού συμμορφώθηκε σ' αὐτὴ καὶ σ' ἄλλες ὑποδείξεις τοῦ Λονδίνου. Τὴν ὥρα πού ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε ἀκόμα προλάβει ν' ἀνασυγκροτήσῃ τὸ στρατό της, ὁ κομμουνισμὸς ἀνακτοῦσε ὅλες τὶς δυνατότητες γιὰ μιὰ νέα ἐπαναστατικὴ δράσις. Με τὴν ἄμεση βοήθεια τῶν βορείων γειτόνων τῆς Ἑλλάδος πού ὑπηρετοῦσαν τυφλὰ τὴ Μόσχα, ἀνασυγκροτήθηκε ὁ κομμουνισμὸς καὶ ὡς ἔνοπλη δύναμις, κ' ἔτσι ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1946 ὡς τὸ φθινόπωρο τοῦ 1949 ἡ Ἑλλάς ἀντιμετώπισε τὴ σκληρὴ μοίρα ἐνὸς νέου ἰδιότυπου πολέμου, πού σὲ ἀπώλειες καὶ καταστροφὲς στοίχισε στὴ φτωχὴ αὐτὴ χώρα ὅσο καὶ ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε ὑπαχθεῖ στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τῆς Μόσχας. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ Οὐίνστον Τσώρτσιλ στὸ σημεῖο τοῦτο ἦταν σωτήρια. Ὡστόσο, ἡ Μόσχα — ἂν καὶ εἶχε ἀναγνωρίσει ἡ ἴδια τὴ βρετανικὴ ἀρμοδιότητα στὴν Ἑλλάδα — δὲ μπορούσε ν' ἀνεχθεῖ τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ ἀνοιχτοῦ, τοῦ ἐλεύθερου καὶ ἠθικὰ αὐτοδύναμου μπαλκονιοῦ στὸ Αἰγαῖο καὶ γενικώτερα στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἡ ἐνιαία μοίρα τῶν Βαλκανίων χαλοῦσε με τὴν ἐλεύθερη ἀναπνοὴ τῶν Ἑλλήνων. Τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἑλλάδος πού τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴν Ἀλβανία, εἶναι περίπου χίλια χιλιόμετρα. Τὰ χιλιόμετρα αὐτὰ σημαίνουν ἓνα βαρὺ χρέος τῶν Ἑλλήνων — ἓνα χρέος πού κάνει τοὺς Ἕλληνας νᾶναι λαὸς συνόρων, λαὸς αἰώνια « ἀκριτικός » —, σημαίνουν ὅμως καὶ γιὰ τὸν κομμουνισμὸ μιὰ γραμμὴ πού προκαλεῖ χίλιες τομὲς στὴν καρδιά του. Ἡ χεῖραφέτησι τοῦ

Τίτο στα 1948 θάταν αδύνατο νὰ σημειωθεῖ, ἂν ἡ Ἑλλάς εἶχε πέσει στὰ χέρια τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἦταν λοιπὸν ἐπόμενο νὰ κάνει ἡ Μόσχα ὅ,τι περισσότερο μποροῦσε γιὰ ν' ἀναγκάσει τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑποκύψει σ' ἓνα δῆθεν « ἐμφύλιο » πόλεμο ποὺ κ' ἔνα μεγάλο τμῆμα τῆς κοινῆς γνώμης στὴν Ἀμερική, στὴν Ἀγγλία καὶ στὴ Γαλλία τὸν παρομοίαζε μὲ τὸν ἰσπανικὸ ἐμφύλιο πόλεμο.

Καὶ ὁ ἰσπανικὸς ἐμφύλιος πόλεμος ἦταν, στὸ βάθος, ἓνας πόλεμος διεθνῆς εἶχε, ὅμως, ἔντονα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐμφυλίου. Ὅταν ξεσηκώθηκε ὁ στρατηγὸς Φράνκο μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ καταλύσει τὴ δημοκρατία, ὅλα τὰ δημοκρατικὰ κόμματα καὶ φιλελεύθερα στοιχεῖα τάχθηκαν ἐναντίον του καὶ βρέθηκαν συνασπισμένα μὲ τὸν κομμουνισμό. Τὸ 1936 ἦταν τὸ ἔτος τῶν λαϊκῶν μετώπων. Κι' ὁ φασισμὸς ἦταν ἓνας μεγάλος διεθνῆς κίνδυνος, ἐνσαρκωμένος στὴ Γερμανία τοῦ Χίτλερ καὶ στὴν Ἰταλία τοῦ Μουσολίνι. Στὰ 1946, τὰ πάντα εἶχαν ἀντιστραφεῖ. Ὁ φασισμὸς ὡς διεθνῆς κίνδυνος εἶχε λείψει. Ἡ ἰδέα τῶν λαϊκῶν μετώπων εἶχε ἀποκαλυφθεῖ ὡς πλεκτάνη. Ἡ Μόσχα δὲν εἶχε πιά ἀνάγκη ἀπὸ τὸν Λεὸν Μπλούμ. Τὰ δημοκρατικὰ κόμματα καὶ φιλελεύθερα στοιχεῖα εἶχαν ἄλλωστε ἀρχίσει ν' ἀνοίγουν τὰ μάτια τους. Στὴν Ἑλλάδα, εἰδικώτερα, εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἐμπειρία τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1944 ποὺ τᾶκανε νὰ γνωρίσουν πέρα γιὰ πέρα τὸ νέο μεγαλύτερο παγκόσμιο κίνδυνο, τὸν ὀλοκληρωτικὸ κομμουνισμό. Κανένα γνήσιο δημοκρατικὸ στοιχεῖο δὲν τάχθηκε στὴν Ἑλλάδα, ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1946, μὲ τὸ μέρος τῶν συμμοριτῶν. Ἀκόμα καὶ οἱ « συνοδοιπόροι », ζώντας ἐλεύθεροι καὶ ἀνενόχλητοι στὸ πλαίσιο τοῦ δημοκρατικοῦ ἐθνικοῦ κράτους, κράτησαν στάση οὐδέτερη. Στὴν Ἑλλάδα, ἄλλωστε, δὲ σηκώθηκε ἓνας στρατηγὸς γιὰ νὰ καταλύσει μιὰ δημοκρατία, ἀλλὰ μιὰ ἐδραιωμένη καὶ κοινοβουλευτικὰ ὀργανωμένη δημοκρατία ποὺ παραχωροῦσε ὅλες τὶς ἐλευθερίες στὸν κομμουνισμό — στὸν ἴδιο ποὺ τὸ Σεπτέμβριο καὶ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1944 εἶχε σκοτώσει χιλιάδες ἀνθρώπους — δέχθηκε τὴν ὀργανωμένη ἐνοπλὴ ἐπίθεση τοῦ κομμουνισμοῦ. Καμιὰ λοιπὸν ἀναλογία δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν ἰσπανικὸ ἐμφύλιο πόλεμο καὶ στὸν ἰδιότυπο « διεθνῆ » πόλεμο ποὺ σημειώθηκε στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ 1946 ὡς τὰ 1949. Ὁ αἰώνας μας ἀπαιτεῖ τὴ ριζικὴ ἀναθεώρηση τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν ὄρων ποὺ συνδέονται μὲ τὸ τεχνικὸ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ἠθικὸ φαινόμενο τοῦ πολέμου. Κάτω ἀπὸ

τὸ σῆμα τῆς παγκοσμιότητος τῆς ἱστορίας καὶ εἰδικώτερα τοῦ κομμουνισμοῦ, ἓνας πόλεμος ποῦ μοιάζει ἐμφύλιος, γιατί οἱ ἀντιμαχόμενες δυνάμεις εἶναι ὁμοεθνεῖς, μπορεῖ νᾶναι πολὺ περισσότερα « διεθνῆς » ἀπὸ ἓναν πόλεμο παλαιοῦ ρυθμοῦ ἀνάμεσα σὲ δυὸ κράτη τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ποῦ τὸν προκαλεῖ ἓνα τυχαῖο συνοριακὸ ἐπεισόδιο περιορισμένης γεωγραφικῆς καὶ πολιτικῆς σημασίας.

Ὁ ἀγῶνας ποῦ ἄρχισε στὴν Ἑλλάδα στὰ 1946 ἦταν σκληρὸς, δύσκολος, βαρύτερα ὀδυνηρὸς. Ἡ Ἑλλάς τὸν ἄρχισε πρὶν ἀκόμα ὀργανώσει τὸ νέο στρατὸ τῆς. Καὶ ὀργάνωσε τὸ στρατὸ τῆς ἐνῶ πολεμοῦσε. Γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ τὸν πρῶτο μεταπολεμικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ στρατοῦ τῆς χρειάστηκε ἡ βοήθεια τῆς Μεγάλης Βρετανίας ποῦ ἦταν πολύτιμη. Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1947, ὅταν ἡ Μεγάλη Βρετανία, μπαίνοντας στὴν περίοδο μιᾶς σχεδὸν ἀσκητικῆς προσπάθειας γιὰ τὴν οἰκονομικὴ τῆς ἀνασυγκρότηση, δὲ μπορούσε νὰ ἐξακολουθήσει βοηθώντας τὴν Ἑλλάδα, πῆραν τὴ θέση τῆς οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες. Τρεῖς περίπου μῆνες πρὶν ἐξαγγελθοῦν οἱ βασικὲς ἀρχές τοῦ σχεδίου Μάρσαλ, στὶς 12 Μαρτίου τοῦ 1947, διατύπωσε ὁ Πρόεδρος Τρούμαν μπροστὰ στὸ κογκρέσσο τὸ περίφημο δόγμα του, τὸ « δόγμα Τρούμαν », ποῦ θεσπίζει τὴν ἀλληλεγγύη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν πρὸς τοὺς λαοὺς ἐκείνους ποῦ ἡ ἐλευθερία τους βρίσκεται σὲ κίνδυνο. Ἔτσι, ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ συνεχίστηκε μὲ τὴν εὐθύνη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν κ' ἔκανε δυνατὴ τὴ θριαμβευτικὴ ἀξιοποίηση τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν. Ἡ Ἑλλάς, στὰ 1941, ἔχασε ὅλο τῆς τὸ πολεμικὸ ὑλικὸ ποῦ μὲ μεγάλες οἰκονομικὲς θυσίες εἶχε κατορθώσει, τριάντα ὀλόκληρα χρόνια, νὰ συναρμολογήσει. Ἄν οἱ Βρετανοὶ καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν ἀποφάσιζαν νὰ ἐπανορθώσουν (τουλάχιστον κατὰ ἓνα σοβαρὸ ποσοστὸ) τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐκείνη ζημιὰ τοῦ 1941, ἡ Ἑλλάς δὲ θὰ μπορούσε νὰ ξανακάνει τὸ χρέος τῆς στὴν περίοδο τοῦ 1946 - 1949.

Ἄν, λοιπόν, στὶς χώρες ποῦ βρίσκονται πίσω ἀπὸ τὸ « σιδηροῦν παραπέτασμα » ἡ δημοκρατία γκρεμίστηκε (κι' αὐτὸ προβάλλει ὡς τὸ ἀποτέλεσμα ἑνὸς πολέμου ποῦ πήγαινε νὰ θεμελιώσει τὶς ἀνθρώπινες ἐλευθερίες), στὴν Ἑλλάδα ποῦ δέχτηκε τὶς ἀλλεπάλληλες λυσσαλέες ἐπιθέσεις τοῦ κομμουνισμοῦ ἡ δημοκρατία κρατήθηκε. Δὲν ἔγινε, ὅμως, τὸ ἴδιο στὴν Κίνα. Ὁ Τσάγκ

Καί - Σέκ, πολεμώντας πάνω από είκοσι χρόνια τὸν κομμουνισμό, ἀναγκάστηκε στὰ 1949 νὰ συμπτυχθεῖ σὲ σημεῖο τέτοιο ποῦ στὸ τέλος ἡ σύμπτυξή του σήμανε τὴν ἐκκένωση ὀλόκληρης τῆς Κίνας. Ἐκεῖ ἡ ἀμερικανικὴ βοήθεια δὲν ἦταν ἀποτελεσματικὴ. Οἱ λόγοι εἶναι πολλοί. Ἡ Κίνα εἶναι ἓνα χάος. Τὸ χάος αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸ δαμάσει ὁ Τσάγκ Καί - Σέκ μὲ τὸ προσωπικὸ καθεστῶς του καὶ μὲ τὴ μόνον ἔμμεση βοήθεια τῶν Ἀμερικανῶν. Ἡ Μόσχα εἶχε σπεύσει, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, ν' ἀνταποκριθεῖ στὴν πρόσκληση τοῦ ντόκτορ Σοῦν (ὅταν τὸ Λονδίνο εἶχε εὐγενικὰ ἀπορρίψει τὶς προτάσεις του) κ' ἐγκαταστάθηκε ἔμμεσα ἢ ἴδια στὴν Κίνα. Οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες δὲν ἐγκαταστάθηκαν ποτέ οἱ ἴδιες, δὲν πῆραν μὲ τρόπο ἄμεσο τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Κίνας. Ἡ Κίνα μόνη της, ὡς ἱστορικὰ υπεύθυνος ὀργανισμὸς, εἶναι ἀκόμα ἀνύπαρκτη. Ὁ Τσάγκ Καί - Σέκ ἦταν μονάχα ἓνας πρωτοπόρος ποῦ — ὅπως ἔγινε σ' ὄλα τὰ ἀχανῆ γεωγραφικὰ καὶ λαϊκὰ συγκροτήματα τῆς Ἀνατολῆς — προεξόφλησε ἰδεολογικὰ καὶ ἠθικὰ ἓνα ἱστορικὸ γεγονός ποῦ δὲν εἶχε ἀκόμα σημειωθεῖ. Ἐγινε, μ' ἄλλα λόγια, ὁ ἐθνικὸς ἡγέτης ἐνὸς ἀνύπαρκτου ἀκόμα ἔθνους. Ἐνῶ ἡ Μόσχα μὲ τὸ κινεζικὸ κομμουνιστικὸ κόμμα καὶ τὸν ἐρυθρὸ κινεζικὸ στρατὸ μπῆκε οὐσιαστικὰ ἢ ἴδια μέσ' στὸ χάος τῆς Κίνας, προεκτείνοντας ἄμεσα τὴ βούλησή της μέσ' στὴν ἀπέραντη αὐτὴ ἀδιαμόρφωτη χώρα, οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες ἄφισαν τὸν Τσάγκ Καί - Σέκ νὰ τὰ βγάλει πέρα μόνος του μὲ τὸ χάος, δίνοντάς του μόνον ὅπλα καὶ χρῆμα ἢ παρακολουθώντας τὸ ἔργο καὶ τὴ δράση του μὲ στρατιωτικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἀποστολές. Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἄνισος. Οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες ἔπρεπε νὰ ρίξουν ὀλόκληρο τὸ βᾶρος τους στὴν Κίνα. Τὸ πολιτικὸ καὶ στρατιωτικὸ τους βᾶρος ὄχι μόνον τὸ οἰκονομικόν. Ἡ οἰκονομικὴ προσπάθεια στὴν Κίνα προϋποθέτει μιὰ πολὺ μεγάλη διάρκεια χρόνου. Ἡ Κίνα εἶναι ἀπέραντη ὡς χώρα, ἀλλὰ καὶ ἀσύλληπτη ὡς πληθυσμὸς. Ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι καταπληκτικὴ. Στὴν Κίνα, μάλιστα, δὲν ὀφείλεται ἡ αὐξηση αὐτὴ στὴ μείωση τῆς θνησιμότητος, πράγμα ποῦ χαρακτηρίζει τὸ εὐρωπαϊκὸ καὶ ἀμερικανικὸ δημογραφικὸ φαινόμενο, ἀλλὰ ὀφείλεται στὸ λυσσαλέο ἀνταγωνισμὸ τῆς βιολογικῆς ἀναπαραγωγῆς πρὸς τὴ μεγάλη ἀκριβῶς θνησιμότητα. Ἐκατὸ ἑκατομμύρια ἄνθρωποι πέθαναν στὴν Κίνα, στὸ 10^ο αἰῶνα, ἀπὸ πείνα. Ἡ φύση πείσμωνσε καὶ κατάφερε ὄχι μόνον νὰ

ἐξουδετερῶσει τὴ ζημιὰ αὐτῆ, ἀλλὰ ν' ἀνεβάσει τὸν πληθυσμὸν τῆς Κίνας στὶς μέρες μας σ' ἐπίπεδο ἀνώτερο ἀπὸ τετρακόσια ἑκατομμύρια. Ὑπολογίζεται ὅτι σὲ πενήντα χρόνια ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, μὲ τὸ μέτρο καὶ τὸ ρυθμὸ πού ἀκολουθεῖ ὡς τὰ τώρα, θὰ πλησιάζει τὸ δισεκατομμύριο. Ἡ ἀνισορροπία ἀνάμεσα στὸ ὕψος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ στὴ φτωχὴ γῆ τῆς Κίνας (τὴν «καλὴ γῆ» τῆς Πήρλ Μπάκ) εἶναι δραματικὰ μεγάλη. Τί βοήθεια μποροῦσε νὰ δοθεῖ σὲ μιὰ τέτοια χώρα ἀπὸ οἰκονομικὴ πλευρά; Πῶς ἦταν νοητό, μέσα σὲ σύντομα ὄρια χρόνου ν' ἀποδώσουν, ὅπως περίμενε ἡ ἀμερικανικὴ κοινὴ γνώμη, οἱ διάφορες ἀμερικανικὲς συνταγές; Ἡ Μόσχα, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν Οὐάσινγκτον, ὑπολόγισε θετικὰ στὸ ἀντίστροφο φαινόμενο, δηλαδὴ ὄχι στὴ βελτίωσις τῶν οἰκονομικῶν ὄρων ζωῆς τῶν Κινέζων μὲ σχηματικὰ προγράμματα, ἀλλὰ στὴν ἐπιδείνωσις τοῦ κακοῦ καὶ στὴν ἀπόλυτη ἀποσύνθεσις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἀντὶ γιὰ φιλανθρωπία, ἔκανε ὠμὴ πολιτικὴ. Ἄν χρειασθεῖ γιὰ τὴν ἐδραίωσις τοῦ κομμουνιστικοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ νὰ λείψουν μερικὰ ἑκατομμύρια ψυχές, θὰ τὶς θυσιάσει ἀνετώτατα στὸ βωμὸ τῆς πείνας. Δὲν τῶκαναν, τάχα, στὴν ἴδια τὴ Ρωσία ὁ Λένιν στὰ 1921 καὶ ὁ Στάλιν στὰ 1932; Οἱ Ἀμερικανοί, βασισμένοι στὶς εἰσηγήσεις τοῦ Οὐάλλας καὶ ἄλλων ὀπαδῶν τῆς θεωρίας τοῦ κατευνασμοῦ, δὲ σκέφθηκαν καμιὰ στιγμὴ ν' ἀντιμετωπίσουν ἀνοιχτὰ οἱ ἴδιοι τὸν Μάο Τσέ Τουνγκ πού ἐκφράζει οὐσιαστικὰ καὶ ἄμεσα τὴ βούλησις τοῦ ἴδιου τοῦ Στάλιν, καὶ περίμεναν νὰ σωθεῖ ἡ Κίνα μὲ οἰκονομικὲς συνταγές καὶ μὲ διοικητικὲς ἀναδιοργανώσεις. Παράλληλα μὲ τὰ οἰκονομικὰ μέτρα, πού ὅποια καὶ νᾶταν θὰ ἦταν ἀνεπαρκέστατα, ἔπρεπε νὰ πάρουν οἱ Ἀμερικανοί μιὰν ἄμεση πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ πρωτοβουλία στὴν Κίνα. Ἄν φαντάζονται ὅτι τὸ χάος, πού δὲν κατάφερε νὰ δαμάσει ὁ Τσᾶνγκ Κάι - Σέκ, θὰ φάει καὶ τὸν κομμουνισμό, κάνουν λάθος. Τὸ χάος δὲν τρώει, ἀλλὰ τρέφει τὸν κομμουνισμό.

Στὴν Κίνα δὲ βρισκόμαστε, βέβαια, μπροστὰ στὰ ἐρείπια τῆς δημοκρατίας, γιὰτὶ ἡ δημοκρατία ἦταν ἀπλούστατα ἀνύπαρκτη. Βρισκόμαστε, ὅμως, στὴν περίπτωσις τῆς Κίνας, μπροστὰ στὰ ἐρείπια τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν ἐλπίδων πού εἶχαν καλλιεργήσει μέσα τους, σὲ σχέσι μὲ τὴ δυστυχισμένη αὐτὴ χώρα, οἱ Ἀμερικανοί.

5.— Πρακτικὰ καὶ ρεαλιστικὰ θεμέλια εἶχαν, ἀντίθετα, οἱ

ἐλπίδες πού ἔκαναν τοὺς Ἀμερικανούς ν' ἀναλάβουν τὴν οἰκονομικὴ ἀνόρθωση τῆς Εὐρώπης. Τὰ οἰκονομικὰ ἐρείπια πού προκάλεσε ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος στὴν Εὐρώπη θὰ ὀδηγοῦσαν χωρὶς ἄλλο καὶ σ' ἓνα ἠθικὸ καὶ πολιτικὸ κατρακύλισμα τῆς δημοκρατίας καὶ σ' αὐτὲς ἀκόμα τὶς χώρες πού διασώθηκαν ἀπὸ τὸ σοβιετικὸ ἐναγκαλισμό, ἂν δὲν ἔδειχναν οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες τὴν μεγάλη κατανόηση πού ἔδειξαν καὶ ἂν δὲν ἔπαιρναν ἐπάνω τους σ' ἓνα σοβαρὸ βαθμὸ τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκονομίας. Τὸ σχέδιο Μάρσαλ, πού ἀποτελεῖ τὴ βάση τοῦ προγράμματος γιὰ τὴν οἰκονομικὴ βοήθεια πρὸς τὴν Εὐρώπη καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ συνεργασία τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, εἶναι συνάρτηση τοῦ πνεύματος πού ἀνανέωσε ἠθικῶς τὴν ἀμερικανικὴ δημοκρατία στὴν περίοδο τοῦ «Νιού Νηθλ», κ' εἶναι (μαζὶ μὲ τὸ δόγμα Τρούμαν) ἡ ἄμεση συνέχεια τῆς πολιτικῆς πού ὀνομάσθηκε στὸν πόλεμο «ἐκμίσθωση καὶ δανεισμός». Τὸ σχέδιο Μάρσαλ εἶναι δεῖγμα μεγάλης γενναιοφροσύνης, ἀλλὰ καὶ δεῖγμα πολιτικῆς ὀριμότητος τῆς χώρας ἐκείνης, πού ἡ γεωγραφικὴ της τοποθέτηση καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ τεχνικὴ πρόοδός της τὴν ἔταξαν στὸ πιὸ κρίσιμο παγκόσμιον ἔργο πού ἔχει ὡς τὰ σήμερα ἀναληφθεῖ στὴν ἱστορία. Χωρὶς τὸν ἔξω κόσμον δὲν ὑπάρχουν οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ὁ κόσμος. Ὁ πρόεδρος Τρούμαν, βασισμένος στὸ πνεῦμα τοῦ Φραγκλίνου Ρουζβελτ, ἀλλὰ καὶ προεκτείνοντάς το στὶς νέες μεταπολεμικὲς πραγματικότητες, ἔπεισε καὶ τὸν τελευταῖον Ἀμερικανὸ φορολογούμενον ὅτι ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι μόνον ἀνάγκη, ἀλλὰ εἶναι καὶ μιὰ ὠραία καὶ ἔνδοξη ἀποστολή.

Ὁ λόγος τοῦ στρατηγοῦ Μάρσαλ, στίς 5 Ἰουνίου τοῦ 1947, στὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρτ, εἶν' ἓνας μεγάλος σταθμός. Ὅλες οἱ προσπάθειες πού εἶχαν γίνῃαι πρὶν ἀπὸ τὸ σχέδιο Μάρσαλ μὲ προοπτικὴ τὴ νομισματικὴ ἐξυγίανση τῶν κρατῶν ἢ τὴν τόνωση τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν εἶχαν ἀποτύχει. Μὲ τὰ χεῖλη τοῦ στρατηγοῦ Μάρσαλ οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες διακήρυξαν τὴ βαρεῖα ἀλήθεια, ὅτι οἱ ἀνάγκες τῆς Εὐρώπης σὲ τρόφιμα καὶ σ' ἄλλα ἀπαραίτητα προϊόντα, πού ἔπρεπε νὰ εἰσαχθοῦν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ (προπάντων ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ), ἦταν πολὺ μεγαλύτερες ἀπὸ τὴν ἰκανότητα πληρωμῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, καὶ ὅτι ἢ θὰ ἔπρεπε νὰ προσφερθεῖ στὴν Εὐρώπη μιὰ γενναία

οικονομική βοήθεια ἢ θὰ ἔπρεπε ν' ἀφεθεῖ ἡ Εὐρώπη νὰ κατα-
κυλήσει οἰκονομικά καὶ κοινωνικά. Οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες
ἀγνόησαν μάλιστα τὸ «σιδηρὸν παραπέτασμα». Τὴ συνδρομὴ
τους τὴν πρότειναν σ' ὅλους — καὶ στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωσὴ καὶ
στοὺς δορυφόρους της. Ἄν τὸ σχέδιο Μάρσαλ ἔγινε τὸ ὄπλο
ποῦ χρησίμευσε γιὰ τὴν ἀμυνα τοῦ δυτικοῦ κόσμου κατὰ τῶν
διαλυτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ κομμουνισμοῦ στὸν οἰκονομικὸ τομέα,
σ' αὐτὸ φταίει ἡ ἴδια ἡ Μόσχα ποῦ ἀρνήθηκε τὴν ἀμερικανικὴ
συνδρομὴ καὶ ποῦ ἀνάγκασε καὶ τοὺς δορυφόρους της (ἀκόμα καὶ
τὴν Τσεχοσλοβακία, πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Γιᾶν Μάζαρυκ)
νὰ τὴν ἀποκρούσουν. Τὸ σχέδιο Μάρσαλ, στὴ βασικὴ του σύλ-
ληψη, ἦταν μιὰ ἠθικὰ γενναία καὶ ἀνθρωπιστικὴ ἀπαγίδα ποῦ
ἔστησαν οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες στὴ Ρωσία μὲ τὸ σκοπὸ νὰ πέ-
σει ὁμαλὰ τὸ «σιδηρὸν παραπέτασμα» καὶ νὰ ἐνωθεῖ ὁ κόσμος.
Ἡ παγίδα δὲν ἔπιασε. Ἡ Μόσχα ζητοῦσε τὴ διάλυση, ὄχι τὴν
ἔνωσιν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν. Ἔτσι, τὸ σχέδιο Μάρσαλ ἔγινε μὲ
τὴν ὑπαιτιότητα τῆς ἴδιας τῆς Μόσχας τὸ μεγάλο μέσον ἀνα-
κοπῆς τοῦ κομμουνιστικοῦ κινδύνου καὶ τῶν ἀνατρεπτικῶν κινή-
ματων στὴ ζωὴ τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν. Ἐγινε ἡ θετικὴ ἀπάν-
τησις στὴν ἀπάνθρωπη ἀρνήσις τῆς Μόσχας. Τ' ἀποτελέσματα
ποῦ εἶχε ὡς τώρα ἡ ἀμερικανικὴ βοήθεια στὴ δυτικὴ Εὐρώπη
εἶναι μεγάλα. Δὲν ἔσβυσε, βέβαια, τὸ ἔλλειμμα στὸ ἰσοζύγιον
πληρωμῶν τῆς Εὐρώπης (τὸ ἔλλειμμα αὐτὸ ἐξακολουθεῖ, ὅσο
κι' ἂν μειώνεται προοδευτικὰ κάθε χρόνο, νὰ χαρακτηρίζεται μὲ
δισεκατομμύρια δολλάρια), ἔλειψε ὁμῶς ὁ φόβος τῆς οἰκονομι-
κῆς καταστροφῆς, στήθηκαν σοβαροὶ φραγμοὶ στὸν πληθωρισμὸ,
ἡ ἀνασυγκρότησις σ' ὅλες τὶς φάσεις τῆς ζωῆς προχώρησε αἰ-
σθητὰ, ἡ παραγωγὴ τῆς Εὐρώπης αὐξήθηκε τόσο ποῦ σὲ πολ-
λοὺς τομεῖς ξεπέρασε μάλιστα τὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα, κ' ἐκεῖ
ποῦ κυριαρχοῦσε ὁ μαρασμὸς καὶ ὁ θάνατος γεννήθηκε ἡ ἐλπίδα.
Ὅσο κι' ἂν δὲ λύθηκε μὲ τὴν ἀμερικανικὴ βοήθειαν τὸ βασικὸ
πρόβλημα τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκονομίας ποῦ εἶναι τὸ κόστος τῆς
παραγωγῆς καὶ οἱ ψηλὲς τιμὲς τῶν προϊόντων, ἐξασφαλίστηκε
ὡστόσο στὴν πιὸ κρίσιμη περίοδο τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωῆς ὁ συν-
δυασμὸς τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος μὲ τὴν ἀνασυγκρό-
τησις καὶ τὴν ἐπούλωση τῶν πληγῶν τοῦ πολέμου, ἀνακόπηκε ἡ
πορεία πρὸς τὴν ἀμεση καταστροφή, κ' ἔγινε ἕνα μεγάλο πεί-

ραμα παγκόσμιας συνεργασίας, δηλαδή συνεργασίας τῶν εὐρωπαϊκῶν οικονομιῶν μὲ τὴ σφαῖρα τοῦ δολλαρίου.

6.— Σημαντικὸ εἶναι ὅτι οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες βόηθησαν καὶ βοηθοῦν τὴν ἀνόρθωσιν ὄχι μόνον τῶν χωρῶν ἐκείνων ποῦ ἦταν στὸ συμμαχικὸ στρατόπεδο, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἰταλίας, ἀκόμα καὶ τῆς Γερμανίας. Τὸ πρόβλημα τῆς Ἰταλίας ἔγινε ἀμέσως νοητὸ στὴν κοινὴ γνώμη τῶν μεγάλων δημοκρατιῶν. Τὸ πρόβλημα τῆς Γερμανίας ἄργησε νὰ γίνῃ ἀντιληπτό. Ὡστόσο, τὸ πρόβλημα αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον μεγαλύτερο καὶ σημαντικώτερο, ἀλλὰ εἶναι τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς Εὐρώπης. Σήμερα τὸ κατάλαβαν πιά ὄχι μόνον οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Βρετανοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Γάλλοι ποῦ ἐμφανίζονται μάλιστα — μὲ τὴ ζωηρὴ πρωτοβουλία τοῦ Ρομπέρ Σουμάν — νὰ πρωτοστατοῦν σὲ θετικὰ βήματα.

Ἡ πτώση τῆς Γερμανίας στὰ 1945 σημεῖωσε τὴν πιὸ συγκλονιστικὴν πτώσιν ἐνὸς κράτους κ' ἐνὸς λαοῦ ποῦ γνώρισε ἡ ἱστορία. Τὸ μεγαλύτερο καὶ δυναμικώτερο ἔθνος τῆς Εὐρώπης (τὸ λέμε καὶ μεγαλύτερο, γιατί ἡ Ρωσία δὲν εἶναι χώρα μονάχα εὐρωπαϊκὴ) κατρακύλησε κ' ἔγινε ἐρείπια. Ἐφταιξε χωρὶς ἄλλο ἢ ἴδια ἡ Γερμανία γιὰ ὅσα ἔπαθε, ἀλλὰ ἡ Γερμανία δὲν ἀνήκει μόνον στὸν ἑαυτὸ της. Ἡ πτώσις καὶ τιμωρία της τιμώρησε ὁλόκληρην τὴν Εὐρώπην· τὸ δυναμικώτερο οἰκονομικὸ καὶ βιολογικὸ κέντρο τῆς Εὐρώπης ἦταν ἡ Γερμανία. Ὁ Στάλιν κατάλαβε ἀμέσως ὅτι πρέπει νὰ πάρει στὰ χέρια του τὸ κλειδί τῆς γερμανικῆς ζωῆς. Εὐτυχῶς, ὅμως, δὲν τὸ κατάφερε. Γιὰ νὰ τὸ καταφέρει, ἔστησε ὅλες τὶς δυνατὰς παγίδες στοὺς δυτικούς συμμάχους του. Ἐβάλε τὸν Ρούζβελτ νὰ πείσει τὸν Τσῶρτσιλ νὰ διακηρύξουν μαζί τὴν «ἀνευ ὄρων παράδοσιν» τῆς Γερμανίας. Ὁ Τσῶρτσιλ δὲν πείστηκε, ἀλλὰ ἀναγκάστηκε νὰ συμφωνήσῃ. Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη παγίδα. Καὶ τὴν παγίδα αὐτὴ τὴ διαδέχθησαν πολλὰς ἄλλες. Ὁ Στάλιν ἔκανε πῶς δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ πιά τὸ ὄνομα τῆς Γερμανίας. Καὶ τὸ πάθος του ἦταν, φυσικὰ, πλαστό. Στὸ βάθος, ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ προκαλέσῃ ἕνα ἀγεφύρωτο ψυχικὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν. Κ' ἐνῶ οἱ δυτικὲς δημοκρατίες, μὲ ὑποκινητὴ καὶ ἠθικὸ αὐτουργὸ τὸν Στάλιν, προχωροῦσαν, ὕστερ' ἀπὸ τὴν νίκη, στὴν ἐφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Γερμανίας, ἔπαιρναν στὰ σοβαρὰ τὶς δίκαιες τῶν «ἐγκληματιῶν πολέμου» καὶ τὴν ἐκκαθάριση τῆς γερμανικῆς κοινωνίας ἀπὸ τὰ ναζι-

στικά στοιχεία, καὶ ξυλῶναν ὀλόκληρους κλάδους γερμανικῶν βιομηχανιῶν, ὁ Στάλιν κάνει, ἀπὸ τὰ 1947 καὶ πέρα, μιὰ μεγάλη κ' ἐντυπωσιακὴ στροφὴ γιὰ νὰ κερδίσει τοὺς Γερμανοὺς. Τὴ στροφὴ αὐτὴ τὴν εἶχε χωρὶς ἄλλο ψυχραιμότητα προὔπολογίσει ὁ Στάλιν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ πολέμου. Ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε ἐνισχύσει τοὺς δυτικούς στὴν ἰδέα τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Γερμανίας, διακηρύσσει ξαφνικὰ τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀποκατάσταση ἑνὸς ἐνιαίου γερμανικοῦ Ράιχ. Ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε ἐμπνεύσει στοὺς δυτικούς τὴν ἰδέα τῶν δικῶν, τῆς κρεμάλας καὶ τῶν μέτρων γιὰ τὴν «ἀποναζιστικοποίηση» τῆς Γερμανίας, καταργεῖ πρῶτος τὰ μέτρα αὐτὰ στὴ σοβιετικὴ ζώνη. Καὶ τὰ καταργεῖ, βέβαια, γιὰ νὰ τ' ἀντικαταστήσει, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ σοβιετοποίηση τῆς ἀνατολικῆς ζώνης, μὲ μέτρα βίας κατὰ τῶν δημοκρατικῶν στοιχείων. Καὶ προχώρησε ὁ Στάλιν ἀκόμα περισσότερο. Ἄνοιγει τὶς πόρτες τῆς Ἀσίας στὰ προϊόντα τῶν γερμανικῶν βιομηχανιῶν, ὀργανώνει (χρησιμοποιώντας καὶ στοιχεία ποὺ ὑπηρετήσαν τὸν Χίτλερ) ἕνα νέο — κομμουνιστικὸ — γερμανικὸ στρατὸ μὲ τὸ σχῆμα καὶ πρόσχημα τῆς «λαϊκῆς ἀστυνομίας», καί, ἀφοῦ ἐξασφάλισε ἔτσι μὲ γερμανικὲς ἑνοπλές δυνάμεις τὴν τυφλὴ ὑποταγὴ τοῦ νέου του δορυφόρου, βγαίνει ξαφνικὰ καὶ ὑποστηρίζει — ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε ἐπιμείνει στὴ χρονικὰ ἀπεριόριστη στρατιωτικὴ κατοχὴ — τὴν ἐκκένωση τῆς Γερμανίας ἀπὸ τὶς συμμαχικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις. Καὶ στὶς 14 Ὀκτωβρίου τοῦ 1949, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἀντίδραση τῶν Πολωνῶν καὶ ἀφοῦ εἶχε στείλει στὴν Πολωνία ὡς κηδεμόνα τοῦ ἴδιου τοῦ πολωνικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος τὸν Ροκοσόφσκυ, διατυπώνει τὶς περίφημες φράσεις: «Ἡ πείρα τοῦ τελευταίου πολέμου ἔδειξε ὅτι ὁ γερμανικὸς λαὸς καὶ ὁ σοβιετικὸς δέχθηκαν νὰ ὑποστοῦν τὶς πιὸ μεγάλες θυσίες σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο καὶ ὅτι οἱ δυο αὐτοὶ λαοὶ ἔχουν στὴν Εὐρώπη τὶς πιὸ μεγάλες δυνατότητες γιὰ τὴν ἐπιτέλεση μεγάλων πράξεων παγκόσμιας σημασίας».

Οἱ παγίδες ποὺ ἔστησε ὁ Στάλιν στὶς δυτικὲς δημοκρατίες, ἀλλὰ καὶ στὸ γερμανικὸ λαό, δὲν ἔφεραν ὡς τὸ τέλος τ' ἀποτελέσματα ποὺ προσδοκοῦσε. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1948 — ἔστω κι' ἀργότερα ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε — ἀνοιξαν οἱ δυτικοὶ τὰ μάτια τους. Τὸ δόλωμα τοῦ ἐνιαίου γερμανικοῦ Ράιχ δὲν ἔπιασε στὸ γερμανικὸ λαό. Οἱ δυτικὲς δημοκρατίες ἀπαντοῦν στὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ Βερολίνου μὲ τὴν ἐναέρια γέφυρα, καθὼς καὶ μὲ οἰκονομικά

ἀντίποινα, καὶ κερδίζουν τὴ μάχη. Ὁ γερμανικὸς λαὸς, ἂν καὶ (ὅπως εἶναι φυσικὸ) θὰ προτιμοῦσε τὸ ἐνιαῖο Ράιχ, δὲ δέχεται νὰ τὸ πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Στάλιν, καὶ ἀρκιέται στὴν ὁμοσπονδιακὴ δημοκρατία τῆς δυτικῆς Γερμανίας ποῦ τοῦ προσφέρουν οἱ Ἀμερικανοί, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι. Ὁ κομμουνισμὸς, μ' ὅλα τὰ γλυκὰ λόγια τοῦ Στάλιν, δὲν ἔπιασε στὴ Γερμανία. "Ἄν ἔπιανε, ἡ Εὐρώπη θὰ εἶχε χαθεῖ. Οἱ δυτικοὶ τὸ κατάλαβαν, κι' ἄρχισαν νὰ ἐνισχύουν καὶ τὴν οικονομικὴ ἀνόρθωση τῆς Γερμανίας. Ἡ ἀνασυγκρότηση τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς οἰκονομίας στὴ δυτικὴ Γερμανία σώζει τὴν Εὐρώπη ὁλόκληρη. Κ' ἡ ἀνασυγκρότηση αὐτὴ σημειώνεται τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ μιὰ καταπληκτικὴ ταχύτητα. Ὁ γερμανικὸς λαὸς, ποῦ ἔχει ἀστείρευτες πηγὲς ἱστορικοῦ δυναμισμού, κατάφερε ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἐθνικοῦ του συγκροτήματος — ἡ περιπέτεια τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου τὸν ἔχει ἀσκήσει ἀπὸ αἰῶνες στὸ ἔργο τοῦτο — νὰ ξεπηδήσει καὶ πάλι ζωηρός. Καὶ δὲν κινδυνεύει πιά ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ ξαναζωντάνεμα τῆς Γερμανίας. "Ὅλες οἱ προϋποθέσεις ἔχουν ριζικὰ ἀλλάξει. Κανένα «ἐθνικὸ» συγκρότημα δὲ μπορεῖ πιά νὰ γίνῃ κίνδυνος γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου, ἂν δὲν εἶναι συνδυασμένο μ' ἓνα παγκόσμιο κίνημα, ἂν μ' ἄλλα λόγια δὲ στηρίζεται σὲ μιὰ παγκόσμια «πέμπτη φάλαγγα». Περισσότερο ἀπ' ὅλους τὸ κατάλαβε αὐτὸ ὁ Τσῶρτσιλ. Ἄλλὰ τὸ κατάλαβαν καὶ πολλοὶ Γάλλοι ποῦ βλέπουν μάλιστα στὴν ἀναγέννηση τῆς Γερμανίας μιὰ νέα μεγάλη ἀποστολὴ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους. Ἡ ἀναγέννηση τῆς Γερμανίας μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ συνυφανθεῖ μὲ τὴ Γαλλία ὡς ἠθικὸ κέντρο τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Οἱ δυὸ αὐτὲς χώρες εἶναι ταγμένες νὰ ἀναμορφώσουν μαζί τὴν εὐρωπαϊκὴ ἡπειρο. Ἡ Γαλλία εἶναι ἡ χώρα τῶν ἀκατανίκητων ἠθικῶν καὶ δημοκρατικῶν παραδόσεων. Ἡ Γερμανία εἶναι ἡ χώρα τοῦ ἀκατανίκητου ἱστορικοῦ δυναμισμού. Ἡ διασταύρωσή τους ξαναφτιάχνει τὴν Εὐρώπη. "Ὅχι, βέβαια, τὴν Εὐρώπη, ὅπως τὴ γνωρίζαμε, ἀλλὰ μιὰ καινούργια Εὐρώπη ποῦ θὰ συνυφανθεῖ μὲ τὸν ἀγγλοσαξωνικὸ κόσμον γιὰ ν' ἀπαρτίσει μαζί του μιὰ νέα παγκόσμια ἱστορικὴ πραγματικότητα.

7.— Ὑπάρχει, ὅμως, ἡ Γερμανία χωρὶς τὴν ἐνότητά της; Ὑπάρχει ἡ Εὐρώπη χωρὶς ἐνότητα; Μπορεῖ, τάχα, νὰ σταθεῖ ὁ κόσμος ὁλόκληρος χωρὶς ἐνιαῖα βάση ποῦ ἐπάνω της νὰ στηριχθεῖ καὶ νὰ ὀργανωθεῖ;